

Kliinisen psykologian oppimistehtävä

Nelli Sviili

PSYP140

9.4.2019

Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän avoinyliopisto

Sisällys

1	JOHDANTO	3
2	Tehtäväkokonaisuus 1.....	4
2.1	Dialogin peruseriaatteen	4
2.2	Hoidon eteneminen	5
2.3	Avoimen dialogin hyödyt ja haasteet	6
3	Tehtäväkokonaisuus 2.....	8
3.1	Koulukiusaaminen ja sen monet muodot.....	8
3.2	Miten puuttua koulukiusaamiseen?	9
3.3	Koulukiusatun Aleksin Ojalan kokemuksia.....	10
	LÄHTEET	12

1 JOHDANTO

Tämä oppimistehtävä sisältää kaksi eri tehtäväkokonaisuutta kliinisen psykologian saralta. Kliininen psykologia 1 -kurssi on osa psykologian perusopintoja Jyväskylän yliopistolla.

Ensimmäisessä tehtäväkokonaisuudessa pohdin aluksi avoimen dialogin perusperiaatteita ja hoidon etenemisprosessia. Tämän jälkeen selvittelen avoimen dialogin vahvuuksia ja ongelmakohtia kirjallisuuslähteiden valossa ja omien henkilökohtaisten kokemusteni perusteella. Kolmantena mietin vielä tekijöitä, jotka tukevat tai estävät avoimen dialogin sekä syntymistä että soveltamista niin yksilö- kuin yhteisötasollakin.

Oppimistehtävän toisessa osiossa paneudun koulukiusaamiseen ja sen anatomiaan. Kirjallisuuslähteiden valossa analysoin mitä koulukiusaaminen on ja millaisia muotoja sillä on, miten koulukiusaamiseen voidaan puuttua ja kuinka auttaa sekä kiusattua että kiusaajaa. Pohdin kiusaamista niin kirjallisuuslähteiden kuin omakohtaisten kokemusteni valossa. Toisessa tehtäväosiossa tutustutaan myös Aleksi Ojalan kokemuksiin koulukiusaamisesta artikkelin pohjalta.

2 Tehtäväkokonaisuus 1

2.1 Dialogin perusperiaatteet

Dialogi käsitteenä juurtaa juurensa antiikinkreikan filosofiasta tai jopa kauempaa. Sanana dialogi on peräisin kreikankielestä. Se tarkoittaa kaksinpuhelua, keskustelua, vuoropuhelua ja keskustelun monimuotoista kirjallista tuotetta. Dialogisuus sen sijaan käsitetään tarkoittavan elämänasennetta, jonka lähtökohtana on dialoginen suhde eli toisen kuuleminen toimintaa mietittäessä. Dialogisuuden perusajatus on tavoitella keskinäistä ymmärrystä eri osapuolten välillä. Dialogiin osallistuvat keskustelijat yhdessä yhden henkilön sijaan. Verkostoista on puhuttu jo 1950-luvulla John Barnesin toimesta. (Seikula et., 2009, s. 11-12, 87, 89-90.)

Seikula ja Arnkil (2009) nostavat esiin Juha Himankan (vuodelta 2002) kiteyttämän kuvauksen dialogista, jonka mukaan ajattelemisessa on olennaista käydä keskustellen läpi eri lähtökohtia. William Isaacs (vuonna 2001) on pohtinut dialogin ja neuvottelun eroavaisuuksia. Hänen mukaansa neuvottelussa on tarkoitus päästä sopimukseen erimielisten osapuolten kesken, kun taas dialogissa pyritään syvällisempään ja laajempaan hyväksymiseen. Suomessa verkostotyötä on tehty 1980-luvun lopulta alkaen. Nykyään puhutaan dialogisuudesta ja avoimesta dialogista. (Seikula et., 2009, s. 11, 87.)

Dialogisuutta käytetään hyödyksi niin hoito-, kasvatus-, ohjaus- ja neuvontapalveluissa. Dialogia tapahtuu eri palveluntarjoajien välillä ja yksilön henkilökohtaisissakin verkostoissakin. Vuorovaikutuskokonaisuutta ei tule hallita yhden osapuolen taholta, vaan rakentaa avointa dialogia sekä asiakkaan että palveluntarjoajan ja muiden verkostojen välille. Avoimessa dialogissa korostuu yhteistyö ja inhimillisen auttamistyön ulottuvuudet. Asiakas tulee kohdata ihmisenä kriisien keskellä. Hyvä auttaminen ei pohjaudu vain ongelmista ja oireista huolehtimiseen. (Seikula et., 2009, s. 12-13, 29, 96.)

2.2 Hoidon eteneminen

Seikula ja Arnkil (2009) määrittelevät optimaalisesti toteutuneelle hoitoprosessille seiseman ominaisuutta. Hoidon tulee tarjota välitöntä apua kriisissä ja sosiaalisen verkoston näkökulma huomioidaan hoitoratkaisuissa. Hoitopäätösten tulee olla joustavia ja liikuteltavia. Palveluntarjoajien tulee kantaa vastuunsa hoidon etenemisestä ja sujumisesta. Hoidon psykologinen jatkuvuus tulee huomioida hoitoprosessissa, epävarmuutta tulee sietää ja keskustelun tulee olla dialogista. (Seikula et., 2009, s. 47.)

Apua tarvitseva ihminen tulee kohdata välittömästi. Hänet tulisi tavata vuorokauden sisällä ensimmäisestä yhteydenotosta. Yhteydenottaja voi olla asiakas itse, hänen omaisensa, päivystävä lääkäri tai muu ammattiauttaja. Asiakkaan kannalta psykologisessa mielessä on tärkeää kohdata asiakas nopeasti. Avoimen dialogin periaatteiden mukaisesti järjestetään hoitokokous, johon kaikki osapuolet osallistuvat heti alusta lähtien. Asiakasta on tärkeä kuunnella herkällä korvalla, vaikka esimerkiksi hänen psykoottiset puheensa voivat tuntua käsittämättömiltä. Saattaa olla, että muiden mielestä psykoottiselta kuulostavat puheet ovat asiakkaan vaikeita ja kauhunsekaisia sanoja tapahtuneesta. (Seikula et., 2009, s. 48, 51.)

On tärkeää muodostaa yhteinen kieli kaikkien osapuolten välille, jotta saadaan rakennettua aito dialogi. Ihmisen on helpompi puhua esimerkiksi psykoottisista kokemuksistaan helpommin parin ensimmäisen päivän aikana. Usein tämän jälkeen pitää odottaa siihen, kun on rakennettu riittävän luottamuksellinen hoitosuhde, että asiakas rohkenee kertoa vaikeimmistakin asioista. Luottamuksellisen hoitosuhteen rakentumiseen saattaa mennä useita kuukausia. (Seikula et., 2009, s. 49.)

Apua tarjoavan organisaation kannalta hyvä perusperiaate on se, että se työntekijä, johon otetaan yhteyttä, on vastuussa ensimmäisen tapaamisen järjestämisestä ja mahdollisen työryhmän koostamisen aloittamisesta. Tämän jälkeen työryhmän tulee olla tietoinen vastuustaan hoitoprosessissa. Periaatteen mukaan yhteydenottaja tulee ottaa vastaan tai neuvoa hänet oikeaan

toimipisteeseen. Hänelle ei tule sanoa, ettei tämä asia kuulu meille, ota yhteys toiseen palveluntarjoajaan. Työryhmään voidaan kutsua muiden palveluntarjoajien edustajia osallistumaan, tarpeen ilmetessä. (Seikula et., 2009, s. 51.)

2.3 Avoimen dialogin hyödyt ja haasteet

Avoimen dialogin luominen ja ylläpitäminen vaativat moniammatillista yhteistyötä, jossa jokainen osapuoli tietää, mistä löytää täydentävää asiantuntemusta tarpeen sitä vaatiessa. Tällöin palvelun laatu paranee poikkilaitoksellisen yhteistyön ansiosta. (Seikula et., 2009, s. 13.)

Mikäli avointa dialogia ei synny tai sitä ei osata ylläpitää, asiakas kokee, ettei hän saa sitä palvelua, jota hän tarvitsee. Asiakas ei mahdollisesti tule kuulluksi ja hän ja hänen ongelmansa tulevat määritellyksi väärin. Häntä pallotellaan eri laitosten välillä eri toimenpiteistä toisiin repien häntä moneen suuntaan. Palveluntarjoajat eivät tunne vastuutaan, saattavat sortua verkostokokouksrumbaan ja pahimmassa tapauksessa apua tarvitseva asiakas ajautuu lopulta kriisiin tai umpikujaan. (Seikula et., 2009, s. 13-14.)

Vallitsevan käsityksen mukaan verkostotyön ydintä ovat verkostokokoukset, joissa pohditaan usean tahon toimesta ratkaisumalleja asiakkaan ongelmaan. Näissä verkostokokouksissa kommunikoidaan suhteita. Pohdittaessa ongelmaa, sivutuotteena syntyy myös oletus, kuka on pätevä määrittelemään ongelman. Verkostokokouksissa päädytään helposti rajaamaan kaikki haasteet yhdeksi ongelmaksi, jota lähdetään ratkaisemaan. Haasteena on se, että yhtä yhteistä ongelmaa ei voida määrittää, koska sitä ei ole. Kullakin toimijalla on omat ongelmansa. Ongelma on erilainen eri katsontakulmasta. Verkostokokouksien heikkoutena on tavoite sitouttaa eri toimijat ongelman ratkaisemiseen, vaikka useimmiten eri toimijat pyrkivät säätelämään omaa kuormitustaan ja välttelevät sitoutumista. (Seikula et., 2009, s. 33-35.)

Lähipiirissäni on kokemusta monenlaisista dialogeista, niin onnistuneista kuin epäonnistuneistakin vuoropuheluista. Väitän, että dialogin merkitys nousee ennen

kaikkea kohdatessa syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia henkilöitä. Tällöin olisi erittäin tärkeää saada luotua poikkilaitoksellisesti vahva avoin dialogi, jotta voitaisiin kuunnella herkällä korvalla harvasanaisempaakin avuntarvitsijaa. Valitettavasti olen saanut todistaa erään syrjäytyneen nuoren pallottelua eri palveluntarjoajien välillä. Hänelle jokainen yhteydenotto ja tapaaminen on kuin ylitsepääsemätön este. Hän kokee yhteiskunnan rajoittavana ja negatiivisena asiana, jota kannattaa ennemmin vältellä kuin josta hakea tukea ja turvaa vaikeissa elämäntilanteissa. Uskon, että häntä ja hänenlaisiaan ihmisiä hyödyttäisi erittäin suuresti avoin dialogi eri palveluntarjoajien välillä.

Avoimen dialogin syntymistä vaikeuttaa monet tekijät. Odotusajat palvelunpiiriin on usein julkisella terveystalvisektorilla jopa laittoman pitkiä. Esimerkiksi mediasta on saanut usein kuulla, että odotusajat lasten ja nuorten psykiatriin palveluihin on saattanut olla yli kuusi kuukautta. Avoimen dialogin syntyä helpottaa nopea hoitoon pääsy, puhutaan päivistä, ei kuukausista. (Seikula et., 2009, s. 48). Palveluntarjoajan kannalta näen, että yksi keskeisistä tekijöistä avoimen dialogin onnistumisen kannalta on asiakkaan valjastaminen osaksi kuntouttavia toimenpiteitä passivoimisen sijaan. Palveluntarjoajan on myös tärkeä kantaa vastuu hoitosuhteen jatkumisesta.

Asiakkaalla saattaa olla aiempia negatiivisia kokemuksia eri palveluntarjoajien toimista, häntä on saatettu pomotella toimijalta toiselle tai häntä ei ole otettu osaksi ongelman ratkaisua aiemmin. Uudet toimintamallit ja avoin dialogi vaativat myös asiakkaalta paljon oppimista ja ennen kaikkea luottamusta heittäytyä parantaviin keskusteluihin ja muihin toimenpiteisiin.

3 Tehtäväkokonaisuus 2

3.1 Koulukiusaaminen ja sen monet muodot

Tilastojen mukaan joka kolmas lapsi tulee kiusatuksi tai on kiusaaja. Kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen on yleisempää poikien kuin tyttöjen kohdalla. Kiusaaminen on yleensä pitkäkestoista ja moninaista. Sekä kiusatuilla että kiusaajilla on yleensä psyykkisiä ongelmia. Nykyään luokitellaan osa lapsista kiusaaja-kiusatuiksi. Näillä lapsilla kiusaaminen tai kiusatuksi tuleminen kestää usein jopa läpi kouluiän. (Kumpulainen et., 2017; Poijula, 2007.)

Kiusaamisella on hyvin moninaisia muotoja. Se voi olla fyysistä väkivaltaa, kuten potkimista, esineellä heittämistä tai nipistelyä, tai se voi olla henkistä väkivaltaa, kuten haukkumista, nimittelyä, ryhmästä eristämistä tai juorujen levittämistä. Fyysiset väkivallan muodot ovat poikien kohdalla yleisimpiä kiusaamisen muotoja, kun taas tyttöjen kohdalla korostuu henkisen väkivallan muodot. Joukkopaine tyhmän tai laittoman asian tekemiseksi katsotaan myös yhdeksi kiusaamisen muodoksi. Nykyaikana kiusaamista tapahtuu koulussa, ja koulun ulkopuolella. Internetistä on tullut kiusaamiselle uusi alue. (Kumpulainen et., 2017; Poijula, 2007.)

Mielestäni sekä pojilla että tytöillä kiusaamista yhdistävä tekijä on ryhmästä eristäminen. Tämä malli asettaa kiusatun helposti altavastaajan rooliin. Kumpulaisen (2017) mukaan kiusaajana voi olla yksittäinen lapsi tai ryhmä lapsia. Oman kokemukseni perusteella kiusaavat lapset voivat saada myös yhteisön aikuisten tukea kiusaamiselleen.

Kiusaaminen on erilaista eri-ikäisillä lapsilla. Nuoremmilla lapsilla kiusaaminen on fyysisempää ja näkyvämpää, kun taas vanhemmilla lapsilla kiusaaminen on yleensä epäsuorempaa ja ihmissuhteisiin vaikuttavaa. Vanhemmille lapsille on tyypillistä kohdistaa kiusaaminen pitkäaikaisesti ja samaan lapseen. (Kumpulainen et., 2017.)

Sekä kiusatuille että kiusaajille yhteistä on vaikeus käsitellä tunteita. Kiusatut ovat monesti hiljaisia, pelokkaita, ujoja, sisäänpäin kääntyneitä lapsia, jotka itkevät ja ahdistuvat herkästi. Kiusaajat ovat taasen dominoivia, vihamielisiä, kehitysvaikeuksista kärsiviä ja aggressiivisia lapsia, joilla on heikko empatiakyky. Suuressa riskissä kiusatuksi tulemisessa ovat ylipainoiset lapset, mutta myös muut fyysiset ominaisuudet, joita muilla lapsilla ei ole, voivat altistaa kiusaamiselle. Omakohtaisten kokemusten valossa väitän, että lapsen luonne vaikuttaa voimakkaammin kiusatuksi tulemiseen, kuin fyysiset ominaisuudet. Mikäli lapsi on itsevarma terveellä tavalla ja omaa hyvät sosiaaliset taidot ja hallitsee tunteitansa, fyysisten eroavaisuuksien merkitys kiusatuksi tulemiseksi on vähäistä. (Kumpulainen et., 2017; Poijula, 2007.)

3.2 Miten puuttua koulukiusaamiseen?

Kumpulaisen (2017) mukaan keskeisessä osassa kiusaamisen lopettamiseksi ovat koko yhteisöön kohdistuvat toimenpiteet, kuten KiVa Koulu -ohjelma. Läsne olevien reaktiot vaikuttavat merkittävästi kiusaamiseen ja sen jatkumiseen. Tästä syystä on tärkeää ottaa koko yhteisö mukaan kiusaamisen vastaisiin toimiin tietoisuuden, keskustelun, kampanjoin ja kouluyhteisön keskeisin kiusaamisen vastaisiin sopimuksiin. (Kumpulainen et., 2017.)

Yksittäisiin kiusaamistapahtumiin on puututtava välittömästi. Tutkimusten mukaan asenteet alkavat muuttua negatiivisemmiksi kiusattua lasta kohtaan kiusaamisen pitkittyessä. Opetushenkilökunnan ja kouluterveydenhuollon rooli on keskeinen kiusaamisen varhaisessa puuttumisessa. Kiusaamista käsiteltäessä tulisi toimia yhteisöllisesti avoimen dialogin periaatteiden mukaisesti. (Kumpulainen et., 2017.)

Miten sitten tilanteeseen olisi tullut puuttua? Kouluyhteisön tuki ja henkilökunnan varhainen puuttuminen olisivat auttaneet tilanteessa. Kouluyhteisö, etenkin opettajat, tarvitsevat tietoa, miten tunnistaa koulukiusaamista ja miten puuttua siihen. Kouluissa iso osa kiusaamisesta

tapahuu välitunneilla tai vapaammilla tunneilla, kuten liikuntatunneilla. Mikäli opettaja vain keskittyy opettamiseen, hän ei välttämättä edes havaitse kiusaamista. Yhtä keskeisessä roolissa ovat ne oppilaat, jotka eivät osallistu itse kiusaamiseen, ja heidän reaktionsa kiusaamistilanteeseen. Mikäli kiusaamisen ulkopuolella olevat lapset osoittava, ettei kiusaaminen ole hyväksyttävää, kiusaamisen määrä vähenee.

Kiusaamisen juuret ovat usein perheessä. Tästä syystä selvitellessä kiusaamisia tulisi pyrkiä ratkomaan myös näitä perheen sisäisiä ongelmia oikean instanssin kesken. Siten pystyttäisiin auttamaan niin kiusaajaa kuin kiusattuakin pääsemään varmemmin pois kiusaamis- tai kiusatuksitulemiskierteestä. Poijulan (2007) mukaan lapsesta, jolla ei ole yhtään ystävää tulee huolestua. (Kumpulainen et., 2017; Poijula, 2007.)

3.3 Koulukiusatun Aleksi Ojalan kokemuksia

YLE on julkaissut vuonna 2018 artikkelin koulukiusatusta Aleksi Ojalasta. Aleksi on artikkelin aikaan 25-vuotias, ja hän pohtii artikkelissa koulukiusaamistaan. Aleksia kiusattiin koko peruskoulun ajan. Kiusaaminen oli niin fyysistä kiusaamista, kuten pahoinpitelyä, hakkaamista ja potkimista kuin henkistäkin kiusaamista, kuten nimittelyä. Aleksi päätyi sattumalta ala-asteella yleisurheilun kautta kävelijäksi. Hän menestyi kävelyssä jo kouluaikoina, mikä lisäsi kiusaamisen määrää. Kävelystä muodostui Aleksille keino purkaa pahaa oloaan. (Manner, 2018.)

Aleksi kertoo artikkelissa, kuinka innostus urheiluun kantoi hänet läpi pahimpien vuosien, läpi yläasteajan. Hänen sanoin, 50 kilometrin kävely on kilpailu siitä, kuka huippukuntoisista urheilijoista kestää parhaiten kipua. Aleksi on kääntänyt koulukiusaamisen vahvuudeksi ja voimavaraksi urheilun saralla. Hän on päättänyt näyttää kiusaajilleen, että hänestä tulee vielä jotain suurta. Hän kertoo, ettei ole kiusaajilleen katkera. Nykyään Aleksi käyttää aikansa urheiluun, pienoismalleihin ja Star Wars -elokuviin. Hän asuu vielä 25-vuotiaana vanhempiensa kodissa. Vanhemmat ovat vahvasti mukana Aleksin harjoittelussa ja kisoissa. (Manner, 2018.)

Aleksi antaa ymmärtää artikkelissa, että hän on sinut kouluaikeaisen kiusaamisen kanssa, vaikka se onkin jättänyt häneen arvet. Artikkelin faktojen perusteella ukon, että Aleksilla olisi vielä paljon käsiteltäviä asioita alkaen ihan perhesuhteista. Se, että hänen vanhempansa ovat vieläkin hyvin voimakkaasti osa Aleksin elämää hänen ollessaan 25-vuotias, antaa viitteistä ylisuojelevista ja kontrolliin taipuvaisista vanhemmista. Aleksi kertoo muun muassa taloudellisista syistä asuvansa vielä vanhempiensa kotona. Tämä viittaa mielestäni siihen, että Aleksi ei ole oppinut tai ei ole saanut oppia kantamaan itsestään vastuun aikuisen ihmisen tapaan. Epäilen, että kotiolojen ja koulukiusaamisen seurauksena hänellä on jäänyt joitain kehitystehtäviä suorittamatta. On kuitenkin hienoa, kuinka positiivinen asenne Aleksilla on elämään.

LÄHTEET

- Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim). (2017). Lasten psykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim.
- Manner, P. (2018). Koulukiusattu, hakattu ja hyljeksitty poika käveli pakoon kauhujaan - urheilusta löytyi pakotie, joka on vienyt jo olympialaisiin asti: "Päätin, että minusta tulee vielä jotain." YLE, 30.3.2018.
- Pojula, S. (2007). Lapsi ja kriisi: selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Seikkula, J., & Arnkil, T. E. (2009). Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.